

Türk Çocuk Edebiyatının Dünya Dillerine Çevrilmesi

Meral KAYA*

Türkiye’de doğup büyüyen ve son on yıldır Amerika’da farklı kültürlere ev sahipliği yapan New York şehrinde bir üniversitenin çocuk edebiyatı ve okuma-yazma öğretimi derslerinde farklı kültürleri temsil eden çocuk kitaplarını yakından takip eden ve derslerinde kullanan bir eğitimci olarak neden Türk çocuk edebiyatının başka dillere, özellikle İngilizceye çevrilmesinde ve basımında fazla yer almadığı üzerine görüşlerimi bildirmek istiyorum.

Nedenlerden belirgin olanların başında Anglo-Amerikan ve İngiltere’nin çocuk kitaplarının yazımı ve basımında sistemli, kök salmış ve hem kendi ülkelerinde hem de dünya pazarında geniş bir yere sahip olmasıdır. Neredeyse doymuş olan bu pazara girebilmek başka ülkelerin çocuk kitapları için çok zor olmaktadır. Amerika’yı ele aldığımız zaman çok kültürlülük merkezinde kitap basan çok az yayınevleri vardır. Başka ülke ve kültürlerin çocuk kitaplarının basımında çok temkinli davranmalarının başka bir sebebi ise bu kitapların geniş bir okuyucu kitlesine ulaşamayacağı ve kâr ve beğeni sağlamayaacağı endişesidir. Geniş okuyucu kitlesine ulaşamamasında ise dil, çeviri, kültür ağırlıklı öğeler ile metinler ve resimler arası bağ kurmada zorluk çekilmesi olabilir.

Bir çocuk kitabının çevirisinde çevirmenlere çok önemli görevler düşmektedir. Çevirmenlerin sadece her iki dile hâkim olması değil her iki dilin ve kültürün inceliğini de yansıtabilmesi önemlidir. Evrenselliği yakalamakla birlikte her iki dilin ve kültürün birlikteliğini en anlamlı ve duyarlı bir şekilde aktarabilmesi gerekmektedir. Çevirmen hem ana dilin hem hedef dilin nasıl çalıştığını, sözlerin ve deyimlerin arkasında neler saklandığını ve bunu nasıl su yüzüne çıkarıp nasıl karşı dilde temsil edeceğini bilmelidir. Kısacası çevirmen iyi bir aktarım yapabilmesi için her iki dilde de yaşaması gerekir. Dil bilimsel normlar ve iki dil arasındaki yapı farklılıklarını iyi bilmesi önemlidir. Çevirmen farklı anlam ve duyguyu kodlayan birinci dilden ikinci dile aktarırken bu kodu karşı dilin formuna dönüştürür ve bu süreçte kendisi de Rosenblatt’in okur yaklaşımı kuramında açıklandığı gibi, okuyucu olarak ağırlığını yani yorumunu metinler arası bağlamda ortaya koyar.

Kültürlerin, yaşayış tarzlarının, normların ve değer yargılarının farklı olması da metinler arası ilişkiyi ve evrenselliği zorlamaktadır. İngilizce konuşulan ülkelerde bu farklılıklar konusundaki ön yargılar ve bakış açıları da Türk çocuk edebiyatının dünya pazarında yer alamamasının diğer nedenlerindedir. Amerika’da örneğin çok kültürlülüğün içinde Türk çocuk edebiyatının yerini bulamaması şaşırtıcı ve üzücüdür. Gördüğüm ka-

* Dr., Brooklyn College, CUNY, New York, Amerika Birleşik Devletleri.

darı ile özellikle Amerika’da bir dünya çocuk kitabının sanat, dil ve iyi hikâye ile birlikte veya içeriğinden çok diğer kültürü ve ülkeyi temsil edecek ve bir bakıma bilgi sağlayacak bir pencere olarak görülme istenmesi de bir neden teşkil edebilir. Amerika pazarında Türkiye’yi temsil eden çocuk kitaplarının yazarları ve çizerleri genellikle Amerika’lıdır ve Türk geleneksel edebiyatını kendi yorumları ve algıları ile aktarmışlardır. Özellikle resimler incelendiğinde klişe ve genel Orta doğu biçimini görmek olasıdır. (Örneğin Demi tarafından yazılmış ve resimlenmiş *The Hungary Coat* ile Ariane Dewey tarafından yazılmış *Fish Peri*). Başka dilde edebiyata güvensizlik ve ön yargının yanında o ülkenin çevirmenleri, basımevleri ve edebiyat alanındaki kuruluşlar ile iletişimin olmaması da bir neden teşkil edebilir. Bu yüzden dünya pazarında dünya pazarında aktif rol almamızı sağlayacak etkinliklerde bulunmanın önemli olduğunu düşünüyorum.

Dünya küresel gelişimde hızla biçimlenirken başka ülke ve kültürlerin edebiyatına daha çok ihtiyaç duyulacaktır. Türk çocuk edebiyatı bu ihtiyacı karşılamada aktif rol almalıdır. Öncelikle çocuk gerçekliğini yansıtan çocuğa yönelik hem özgün hem evrensel bakışı barındıran kaliteli ve özenli çocuk kitapları yazılmalı ve yayımlanmalıdır. Son 10 yılda çocuk edebiyatı yazarlarımız bu ihtiyacı karşılamaya başlamıştır. Bu kitapların dünya pazarına girmesi ve reklam yanı da unutulmamalıdır. Büyük yayınevleri kâr gütmeye, pazarlama, tanıtım ve reklam konusuna özellikle eğildiği için Türk çocuk edebiyatının bu yayınevlerine sağlam adım atmaları gerekir. Bu yüzden bu kitapların çevirisi daha da önem kazanmaktadır. Her ne kadar devlet projeleri dünya dillerine çevrilmesinde etkin olsa da bu görevin açısı ve alanı özele ve organizasyonlara genişletilmeli ve sistemli, planlı ve kaliteli olmalıdır.

Nitelikli, bilgili ve her iki dilde üst düzey çalışabilen kültürel hissi, dil sanatını ve karşı dilde yaşanmamış kültürler, tarzlar ile orijinalin emsalsizliğini en anlamlı ve bağlamsal şekilde aktarabilen çevirmenlerin yetiştirilmesi ve onların çeviride aktif rol almasının sağlanması çok önemlidir. Daha sonra bu kitapların dünya edebiyat pazarında yerini alabileceğini göstermek için daha etkin çalışılmalıdır. Örneğin kitap fuarlarında daha sistemli ve etken görev almak, Türkiye’de kitap fuarları düzenlemek, bu fuarlara ya da özellikle dünyada yer edinmiş saygın yayınevlerine tanıtıcı çalıştay hazırlamak ya da Türk çocuk edebiyatının zenginliğine ve derinliğine dair seminerler verilebilir. Bütün bu etkinlikler sistemli ve kaliteli bir şekilde verilmeli, tanıtımlar ve reklamlar geniş çapta hazırlanmalı ve daha geniş okuyucu kitlesine bu etkinlikler sunulmalıdır. Devlet bu etkinlikleri her açıdan desteklemeli ve özel kuruluşları da teşvik etmelidir.

Çocuk edebiyatının sadık taraftarı olarak hem Türkiye’de hem ülke dışında Türk çocuk edebiyatına değer verilmeli, dünya edebiyatına kazandırılmalı ve bu değer çeşitli etkinliklerle aktarılmalı ve teşvik edilmelidir.